

Asia: VN/25987/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ruokavirasto kiittää Sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta antaa lausunto lakimuutoksia koskevasta esityksestä.

Lausuttavana olevan esityksen mukaan tartuntatautilainsäädännön uudistuksen keskeisenä tavoitteena olisi ehkäistä ja torjua tartuntatauteja ja niistä yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja. Tartuntatautien torjunta on yksi tärkeimmistä yhteiskunnan tehtävistä ja sen toteuttamiseen osallistuu laaja joukko toimijoita. Kokonaisuudistuksen tavoitteista suuri osa koskee Ruokaviraston toimialaa. Tartuntatautien ja niistä yhteiskunnalle aiheutuvien haittojen ehkäisemiseksi Ruokavirasto pitää toimialalleen erityisen tärkeänä esityksellä tavoiteltavia hyvinvointialueiden, valtion viranomaisten sekä kuntien ympäristöterveydenhuollon tehtävänjaon selkeyttämistä ja eri viranomaisten välisen yhteistyön parantamista. Esityksen tavoite varmistaa tarpeellisten ja välttämättömien tietojen saatavuus ja liikkuminen eri viranomaistahojen välillä on edellytys viranomaisten välistä yhteistyötä edellyttävien tehtävien tehokkaalle ja vaikuttavalle toteuttamiselle.

Ruokavirasto esittää lausuntoon seuraavaa.

Nykytilaa ja sen arviointia sekä ehdotuksia ja niiden vaikutuksia koskevia huomioita

Hallituksen esityksen kohdassa 4.1 on ilmoitettu, että uudistettu tartuntatautilaki vastaisi voimassa olevaa tartuntatautilainsäädäntöä siltä osin, kuin voimassa oleva oikeustila on katsottu toimi-vaksi.

Voimassa olevaan sääntelyyn ehdotetaan muutoksia vain siltä osin, kuin se nykyisen tartuntatautilain voimassaoloaikana ilmenneiden tulkintaongelmien ja käytännön haasteiden ratkaisemiseksi on tarpeen. Lakiluonnoksesta on poistettu nykyisen tartuntatautilain 56 §, jossa säädetään työnantajan velvollisuudesta vaatia työntekijältä luotettava selvitys siitä, ettei tällä ole salmonellatartuntaa, jos työntekijä on sellaisissa tehtävissä, joihin liittyy salmonellatartunnan tavallista suurempi leviämisvaara. Asian nykytilan mahdollisia ongelmia tai haasteita ei ole arvioitu esityksen kohdassa 2.2. Pykälän poistoa ei ole hallituksen esityksessä perusteltu eikä poiston vaikutusta ole arvioitu. Mahdollisesti lain valmistelu yhteydessä on arvioitu, että pykälän vaikutus väestön terveyden suojelemisessa on pieni. Tietyntyyppisissä elintarvikealan yrityksissä, mukaan lukien alkutuotannon yritykset, voi merkitys olla kuitenkin suuri, jos salmonellaa oireettomana kantava työntekijä saastuttaa tuotannon ja salmonella leviää elintarvikeketjussa eteenpäin kuluttajaan saakka. Ilmeisesti työnantajalta poistuisi lakimuutoksen yhteydessä velvollisuuden lisäksi myös oikeus vaatia työntekijältä terveydentilan selvitystä. Ruokavirasto pyytää lainvalmistelijoita vielä harkitsemaan, voisiko terveydentilan selvityksen sisällyttää jossain muodossa myös uuteen lakiin. Työntekijällä todetun salmonellatartunnan ei välttämättä tarvitsisi johtaa laki-luonnoksen 58 §:n mukaiseen työstä poissaolon määräämiseen.

Lakiluonnoksessa on ylipäänsä huomioitu heikosti työntekijöiden ennaltaehkäisevä terveydentilan selvitys väestön tartuntatautien torjunnassa. Ruokaviraston näkemyksen mukaan uudistettavaan lakiin olisi voinut lisätä mahdollisuuksia työnantajan vaatia terveydentilan selvityksiä työntekijöiltä, jos selvitysten arvioidaan merkittävästi torjuvan vaarallisen tartuntataudin leviämistä väestöön. Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta on turkistarhaus. Turkistarhojen eläimissä on mahdollista kehittyä virusmuunnos, joka voi levitä väestöön epidemiaksi ja jopa pandemiaksi. Muissa Euroopan Unionin jäsenmaissa, joissa turkistarhaus on vielä sallittu, on yleinen käytäntö tarhan työntekijöiden säännöllinen testaus SARS- tai lintuinfluenssavirusten varalta. Suomessa työntekijöiden testaus on pääsääntöisesti mahdollista vain, jos virus on ensin todettu eläimestä tai jos työntekijällä on oireita. Tämä Suomen käytäntö hidastaa oleellisesti mahdollisuutta väestön terveydelle vaarallisten tartuntatautien havaitsemiseen.

Tartuntatautilakiehdotusta koskevia huomioita

4 § Pykälän 1 momentissa tartuntataudit luokitellaan yleisvaarallisiin, valvottaviin ja muu tartuntatauti. Lisäksi pykälässä mainitaan yleisvaaralliseksi perustellusti epäilty tartuntatauti. Pykälässä voisi selventää, sisältyykö yleisvaaralliseksi perustellusti epäilty tartuntatauti johonkin pykälässä mainituista kolmesta kategoriasta vai onko kyse erillisestä tautikategoriasta.

Pykälässä käytetään termejä muu tartuntatauti ja muu ilmoitettava tartuntatauti. Pykälästä ei käy ilmi, onko näillä jotain eroa. Ero pitäisi selittää pykälässä tai sitten käyttää vain jompaakumpaa termiä.

5 § Elintarvikelaissa ja eläintautilaissa on jo säädetty elintarvikevalvontaviranomaisille ja eläinterveysviranomaisille veloitteet seurata ja torjua tartuntatauteja toimialallaan sekä varautua häiriötilanteisiin. Lakiluonnoksen 5 § 2 momentin säännökset näistä aiheista ovat päällekkäistä ja tarpeetonta säätelyä.

24 § Pykälän 1. momentissa säädettäisiin, että hyvinvointialueen tai järjestämisvastuunsa osalta HUS-yhtymän tartuntatautiyksikkö selvittäisi paikallisia epidemioita ja tekisi tartunnan jäljitystä. Ehdotamme lisäämään esityksen 24 § 1 momenttiin tai sen perusteluihin, että ruokamyrkytys-epidemiaepäilyjen osalta hyvinvointialueen tai järjestämisvastuunsa osalta HUS-yhtymän tartunta-tautiyksikkö selvittäisi paikallisia epidemioita ja tekisi tartunnan jäljitystä yhteistyössä elintarvike-valvontaviranomaisen kanssa. Lisäyksen myötä säädös olisi yhdenmukainen elintarvikelain 297/2021 47 § kanssa, jonka mukaan kunnan on saatuaan lain 17 §:n 2 momentissa tarkoitetun ilmoituksen ruokamyrkytyksestä tai ruokamyrkytys-epäilystä tai epäillessään ruokamyrkytystä muusta syystä viipymättä tehtävä tapausta koskeva selvitys yhteistyössä tartuntatautilaissa säädettyjen viranomaisten kanssa sekä toimitettava tarpeelliset ilmoitukset Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle ja Ruokavirastolle. Vastaavasti pykälän 3. momenttiin tai sen perusteluihin ehdotetaan lisättäväksi, että THL tekisi yhteistyötä Ruokaviraston kanssa ruokamyrkytys-epidemioiden tartunnan jäljityksissä.

25 § Pykälän 2 momentin mukaan terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella sekä hyvinvointialueen ja järjestämisvastuunsa osalta HUS-yhtymän tartuntatautiyksiköllä olisi salassapitosäännösten estämättä oikeus saada toiselta hyvinvointialueelta, HUS-yhtymältä, elintarvikevalvontaviranomaiselta, eläinterveysviranomaiselta, terveydensuojeluviranomaiselta sekä alueensa julkisilta ja yksityisiltä toimijoilta 24 §:ssä tarkoitetun epidemian havaitsemisen, syyn selvittämisen ja tartunnan jäljittämisen kannalta välttämättömät tiedot ja tarpeelliset näytteet. Ehdotamme, että tarpeellisten näytteiden sijaan oikeus koskisi pyynnön kohteena olevan tahon hallussa olevia näytteitä.

30 § Pykälä koskee ilmoitusvelvollisen veloitteita. Pykälästä tai sen perusteluista ei käy ilmi, mitä tahoja tarkoitetaan ilmoitusvelvollisilla. Pykälässä 28 mainitaan laboratoriot, lääkärit ja hammaslääkärit, mutta 28 pykälästä saa käsityksen, että näiden ilmoitusvelvollisuus koskisi ilmoittamista vain Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle. Pyydetään selventämään pykälää 30 siten, että siitä käy selkeästi ilmi keitä ovat ilmoitusvelvolliset.

31 § Pykälässä säädettäisiin hyvinvointialueen tai järjestämisvastuunsa osalta HUS-yhtymän tartuntatautiyksikön velvollisuudesta salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa alueensa eläinterveysviranomaiselle, Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle sekä Ruokavirastolle epäilemästään, toteamastaan tai tietoonsa tulleesta zoonosisista. Suomessa eläinterveysviranomaisia ovat Ruokavirasto ja kunnaneläinlääkäri. On epäselvää, mitä pykälässä tarkoitetaan alueen eläinterveysviranomaisella. Ruokaviraston näkemyksen mukaan riittäisi ilmoitus pelkästään Ruokavirastolle, joka voisi tarittaessa ilmoittaa asiasta edelleen kunnaneläinlääkärille. Myös pykälässä 30 mainitun alueen eläinterveysviranomaisen voisi korvata Ruokavirastolla.

39 § Pykälän 1 momentin mukaan terveyden ja hyvinvoinnin laitos, hyvinvointialue, HUS-yhtymä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toiminta- tai palveluyksikkö voisivat perustaa tautitapaukseen tai väestön terveyttä uhkaavaan epidemiaan liittyvän henkilörekisterin yleisvaarallisen, yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn, valvottavan taikka ilmoitettavan tartuntataudin jäljitystä tai mikrobikantajuuden seurantaan varten, jos se olisi välttämätöntä sairastuneiden hoidon järjestämiseksi tai taudin leviämisen ehkäisemiseksi. Kunnan elintarvikevalvontaviranomainen tai terveydensuojeluviranomainen voi elintarvikelain 297/2021 47 § mukaista tehtävää hoitaessaan saada tämän lakiesityksen 30 § nojalla ilmoitusvelvollisilta taikka suoraan kuluttajilta tai kansalaisilta mahdolliseen tartuntatautitapaukseen tai -epidemiaan liittyviä henkilötietoja. Elintarvike- tai elinympäristövälikkeen epidemian selvittämiseksi kunnan elintarvikevalvontaviranomaisella ja terveydensuojeluviranomaisella olisi myös oltava oikeus perustaa tapauskohtainen henkilörekisteri.

58 § Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että jos 57 §:n 2 momentissa tarkoitettussa työssä tai tehtävässä taikka elintarvikelaissa (297/2021) tarkoitettussa elintarvikehuoneistossa tehtävässä, jossa käsitellään pakkaamattomia elintarvikkeita olevan henkilön olisi todettu tai voitaisiin perustellusti epäillä aiheuttavan muun kuin yleisvaarallisen tartuntataudin leviämistä, hänen työstä tai tehtävästä poissaolostaan voitaisiin tehdä päätös tämän pykälän 1 ja 2 momentin mukaisesti. Pakkaamattomia elintarvikkeita tai elintarvikkeiden raaka-aineita käsitellään elintarvikehuoneistojen lisäksi elintarvikelaissa tarkoitetuissa alkutuotantopaikoissa. Jotta muun kuin yleisvaarallisen tartuntataudin leviämistä voitaisiin ehkäistä myös alkutuotantopaikoissa, ehdotamme momentin uudelleen muotoilua seuraavasti: Jos henkilö, joka työskentelee 57 §:n 2 momentissa tarkoitettussa työssä tai tehtävässä taikka elintarvikelaissa (297/2021) tarkoitettussa elintarvikehuoneistossa tai alkutuotantopaikalla tehtävässä, jossa käsitellään pakkaamattomia elintarvikkeita, ja henkilön on todettu tai voidaan perustellusti epäillä aiheuttavan muun kuin yleisvaarallisen tartuntataudin leviämistä, hänen työstä tai tehtävästä poissaolostaan voidaan tehdä päätös tämän pykälän 1 ja 2 momentin mukaisesti.

70 § Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että jos yleisvaarallisen tai sellaiseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi olisi tarpeellista, hyvinvointialue alueellaan voisi tartuntatautien asiantuntijoita kuultuaan tehdä yleisölle avoimien tai rajatun asiakas- tai osallistujapiirin oleskeluun tarkoitettujen sisätilojen sekä alueellisesti ja toiminnallisesti rajattujen ulko-tilojen hallinnasta vastaava toimijaa velvoittavan päätöksen toimenpiteistä, joiden huolehtimis- ja toimijalta edellytetään. Pykälän nojalla annettavan päätöksen vaikuttavuuden varmistamiseksi hyvinvointialueen olisi hyvä kuulla tartuntatautien asiantuntijoiden lisäksi myös elintarvikevalvonnan asiantuntijoita tehdessään sellaisen päätöksen, joka koskee tilojen ja pintojen puhdistamisen tehostamista elintarvikehuoneistoissa sen lisäksi, mitä muualla kyseisen toiminnan osalta puhdistamisesta säädetään.

72 § Pykälässä säädettäisiin hygieniatoimien tehostamisesta annettavasta määräyksestä. Esityksen mukaan, jos toimija ei tiedä, miten sen tulisi lakiesityksen 72 § nojalla saamansa päätöksen johdosta järjestää toimintansa siten, että asiakkaiden ja osallistujien välinen lähikontakti olisi tosiasiallisesti vältettävissä, viranomaisen tulisi hyvän hallinnon periaatteiden ja hallintolain (434/2003) mukaisesti

ohjeiden ja opastuksen kautta avustaa toimijaa täyttämään päätöksessä todetun velvoitteen. Lisäksi esityksessä todetaan, että viranomaisen on hallintolain 8 §:n mukaan toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Esityksessä 72 § mukaisen päätöksen antaisi hyvinvointialue tai Lupa- ja valvontavirasto. Esityksessä ei ole otettu kantaa siihen, mikä viranomainen ohjaisi toimijoita päätöksen toimeenpanossa. Ruokaviraston näkemys on, että ohjauksesta tulisi vastata päätöksen antanut viranomainen. Asia olisi tarpeen mainita esityksessä.

Pykälän 4 momentin mukaan, jos hyvinvointialue tai Lupa- ja valvontavirasto olisi tehnyt 72 § 1 momentissa tarkoitetun päätöksen, toimijan tulisi laatia hygieniasuunnitelma siitä, miten se toteuttaisi toiminnassaan päätöksessä määrätyt velvoitteet. Pykälän perusteluiden mukaan hygieniasuunnitelman tulisi olla ajan tasalla. 85 § mukaan hyvinvointialue, HUS-yhtymä, kunnan terveydensuojeluviranomainen, kunnan elintarvikevalvontaviranomainen, Ruokavirasto, Liikenne- ja viestintävirasto, Lupa- ja valvontavirasto ja poliisi saisivat tarkastaa 84 §:n nojalla valvomansa toimijan tämän lain mukaisen toiminnan sekä toiminnassa käytettävät tilat. Hygieniasuunnitelman olemassaolon ja ajantasaisuuden tarkastamisen helpottamiseksi suunnitelman edellyttämistä kirjallisessa muodossa olisi hyvä harkita.

80 § Pykälässä säädettäisiin, että lain 15 §:ssä ja 70-79 §:ssä tarkoitettu päätös annettaisiin tiedoksi hallintolaissa (434/2003) säädetyllä tavalla. Kiireellisissä tilanteissa päätös voitaisiin antaa yleistiedoksiannona. Olisi toivottavaa, että myös kiireellisissä tilanteissa päätös toimitettaisiin sen toimeenpanon valvonnasta vastaaville viranomaisille tavallisen tiedoksiannon tapaan tai esimerkiksi sähköpostitse.

84 § Pykälän mukaan hyvinvointialue, HUS-yhtymä, kunnan terveydensuojeluviranomainen ja kunnan elintarvikevalvontaviranomainen, Ruokavirasto, sekä Lupa- ja valvontavirasto valvoisivat 70, 72, 74-78 §:ssä säädettyjen velvollisuuksien ja rajoitusten sekä niitä koskevien päätösten noudattamista. Ruokavirasto ei muiden lakien nojalla valvo lakiluonnoksen 70 § 1. momentissa mainittuja yleisöille avoimien tai rajatun asiakas- tai osallistujapiirin oleskeluun tarkoitettujen sisätilojen sekä alueellisesti ja toiminnallisesti rajattujen ulkotilojen hallinnasta vastaavia toimijoita tai em. toimipaikkoja. Ruokavirastolle ei siksi tulisi myöskään säätää vastuuta 7 luvun mukaisesta valvonnasta. Ruokavirasto ehdotetaan poistettavaksi tästä pykälästä sekä pykälästä 85 § ja 86 §.

85 § Pykälässä säädettäisiin hyvinvointialueen, HUS-yhtymän, kunnan terveydensuojeluviranomaisen, kunnan elintarvikevalvontaviranomaisen, Ruokaviraston, Liikenne- ja viestintäviraston, Lupa- ja valvontaviraston ja poliisin oikeudesta tarkastaa 84 §:n nojalla valvomansa toimijan tämän lain mukaisen toiminnan sekä toiminnassa käytettävät tilat. 2. momentin mukaan tarkastajalla olisi oikeus ottaa kuva- ja äänitallenteita sekä tarvittavia näytteitä tiloista ja siellä olevista esineistä tarkastuksen aikana. Esityksessä olisi hyvä selvittää, miten näytteenotosta ja näytteiden tutkimisesta aiheutuvat kustannukset katettaisiin.

3 momentin mukaan kunnan elintarvikevalvontaviranomainen, kunnan terveydensuojeluviranomainen ja Ruokavirasto saisivat tarkastaa tämän lain 70-76 §:ssä säädettyjen velvollisuuksien ja rajoitusten sekä niitä koskevien päätösten noudattamisen omien tarkastustensa yhteydessä sekä myös muutoin vakavan terveydenhuollon häiriötilanteen tai pandemian aikana. On hyvä huomioida,

että elintarvikehuoneistoja valvotaan Ruokaviraston ohjeen mukaan harvimmillaan kerran kolmessa vuodessa. Esimerkiksi ravintolat Ruokavirasto ohjeistaa tarkastamaan harvimmillaan kerran kolmessa vuodessa ja tiheimmillään kahdesti vuodessa. Elintarvikehuoneistoissa ei siis välttämättä tehdä suunnitelmallisia elintarvikevalvonnan tarkastuksia vuosittain.

3 momentissa säädettäisiin lisäksi, että elintarvikevalvontaviranomainen ja terveydensuojeluviranomainen saisivat suorittaa tarkastuksen myös Lupa- ja valvontaviraston, Liikenne- ja viestintä-viraston, hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän pyynnöstä. Kyseinen muotoilu ei kuvaa selvästi elin-tarvikevalvontaviranomaisen velvollisuutta. Esitämme kohdan tekstin uudelleen muotoilua siten, että siitä kävisi yksiselitteisesti ilmi, että elintarvikevalvontaviranomainen tekisi tämän lain mukaisia tarkastuksia ainoastaan elintarvikevalvonnan kohteissa muun elintarvikevalvonnan tarkastuksen yhteydessä.

Ruokaviraston näkemyksen mukaan luvun 7 mukaista valvontaa tekevien elintarvikevalvontaviranomaisten on saatava riittävä ohjeistus päätöksen antaneelta tartuntatautiviranomaiselta tasapuolisen ja oikeasuhtaisen valvonnan toteuttamiseksi. Ohjeistusta olisi saatava 70, 72, 75 ja 76 § nojalla annettujen päätösten noudattamisen valvomiseksi sekä erityisesti 86 § mukaisten määräysten antamisesta ja pakkokeinojen käytöstä.

Markkula Annukka
Ruokavirasto - Elintarvikeketjulinja